

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 16909

Tarih : 09.03.2026

10/3920

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Kadın mahpusların ceza infaz kurumlarında karşı karşıya bırakıldığı yapısal eşitsizliklerin bütün boyutlarıyla incelenmesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir infaz sisteminin oluşturulması amacıyla Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Nevroz UYSAL ASLAN

Şırnak Milletvekili

ÖZET GEREKÇE

Ceza infaz kurumları tarihsel olarak “erkek normu/erkek-merkezli infaz mimarisi” esas alınarak tasarlanmış yapılardır. Mimari planlamadan disiplin rejimine, sağlık hizmetlerinden gündelik yaşamın örgütlenişine kadar sistem, varsayılan özne olarak erkeği kabul etmektedir. Kadınlar ise bu cinsiyetlendirilmiş şiddet mekanlarına erkek hapisanelerinin kadın koşullarına hapsedilmektedir. Bu nedenle sorun yalnızca uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar değil, erkek-merkezli kurucu kurgunun ve buna göre şekillenmiş infaz mimarisinin kendisidir.

Kadın cezaevi tabelası asılmış olması, bu yapısal yaklaşımı ortadan kaldırmamaktadır. Uygulamada birçok kadın cezaevi, erkek cezaevinin işleyiş mantığının kopyası olarak işlemekte; eşitlik ilkesi biçimsel düzeyde kabul edilirken içerikte toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun bir yaklaşım sürdürülmektedir. Böylece kadınların özgül ihtiyaçları sistem içinde “istisna” olarak değerlendirilmekte, genel düzen ise değişmeden kalmaktadır.

Cezaevlerinde cinsiyete duyarlı koşulların oluşturulması asgari standarttır. Eşitlik ilkesi ise, farklı ihtiyaçları görmezden gelmek değil, bu ihtiyaçlara uygun düzenlemeler yapmayı gerektirmektedir. Bu çerçevede cezaevi sistemi erkek bedeninin ölçüsünde kurulmuş bir düzen olarak kaldığı sürece, hak ihlalleri münferit olaylar değil, yapısal bir sonuç olarak ortaya çıkmaya devam edecektir.

Bu yapısal sorun yalnızca cezaevi uygulamalarındaki bir “eksiklik” olarak değerlendirilemez. Bu durum, aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve anayasal eşitlik ilkesi bakımından da açık bir yükümlülük ihlaline işaret etmektedir.

Nitekim Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), devletlere yalnızca biçimsel eşitliği sağlama yükümlülüğü değil; kadınların özgül ihtiyaçlarını gözeten ve fiili eşitliği sağlayacak özel tedbirleri alma sorumluluğu da yüklemektedir.

Benzer biçimde Birleşmiş Milletler Kadın Mahpuslara Muamele ve Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirlere Dair Kurallar (Bangkok Kuralları), ceza adaleti sisteminde kadınların toplumsal cinsiyete özgü ihtiyaçlarının tanınmasını ve kadınların kötü muamele ile işkence risklerine karşı özel güvencelerle korunmasını öngören temel uluslararası standartlar arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede ceza infaz kurumlarında kadınların özgül ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi ve erkek merkezli infaz uygulamalarının sürdürülmesi yalnızca idari bir sorun değil: eşitlik ilkesine ve Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerine aykırı yapısal bir ayrımcılık sorunu olarak da değerlendirilmelidir.

GEREKÇE

Cezaevlerinin koğuş, tuvalet ve banyo düzeni; havalandırma alanlarının ölçüsü, ortak yaşam alanlarının tasarımı ve "gözetim sistemleri" çoğu zaman kadınların bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını merkeze alan bir anlayışla değil, tek tip "güvenlik" perspektifiyle planlanmaktadır. Güvenlik gerekçesiyle oluşturulan rutinler, kadınlar açısından özel yaşam alanını daraltan ve insan onurunu zedeleyen bir işleyişe dönüşmektedir.

Nitekim Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda olduğu gibi birçok cezaevinde ortak alan ve avlu 7/24 kamera ile izlenmektedir; davranışların sürekli izlenmesi, sürekli taciz ediliyormuş duygusu yaratmaktadır. Tuvaletler ise, dış güvenlik gerekçesiyle yerleştirilen mobese kameralarının görüş açısında bulunmaktadır. Kalabalık kadın koğuşlarında tek banyo ve tek tuvalet uygulaması gibi cezaevlerinin fiziki yapısı ve uygulamaları, kadınların özgül ihtiyaçları gözetilmeden tasarlanmış bir infaz mimarisinin göstergeleridir.

Kadınların tutulduğu cezaevlerinde gündelik yaşamın organizasyonu da bu mimari anlayışın devamı niteliğindedir. Kantin listelerinde ve ihtiyaç tanımlarında kadınlara özgü gereksinimler çoğu zaman tali görülmekte, temizlik ve hijyen standartları erkek mahpuslar esas alınarak belirlenmektedir. Regl hijyeni, lohusalık ve emzirme süreçleri, jinekolojik ihtiyaçlar düzenli ve sistematik bir hizmet alanı olarak değil, çoğu yerde sınırlı ve istisnai uygulamalar olarak ele alınmaktadır. Oysa bu ihtiyaçlar herhangi bir ayrıcalık değil, doğrudan sağlık ve insan onuru meselesidir.

Arama uygulamaları, disiplin süreçleri, sevk ve muayene hattı da aynı güvenlik merkezli anlayışın bir uzantısıdır. Travma duyarlılığından uzak uygulamalar, özellikle çıplak arama gibi uygulamalar bağlamında ağır hak ihlalleri ortaya çıkarmaktadır.

Bu yapısal sorunun sağlık alanındaki karşılığı ise daha ağırdır. Güncel ve somut örnek vermek gerekirse; 27 Şubat 2026 tarihinde tarafımızca gerçekleştirilen Erzincan Ceza İnfaz Kurumları

ziyaretinde bir kadın mahpus, yaklaşık bir yıldır göğsündeki kitleye ve son dönem de göğüs ucundan sıvı akmasına rağmen ileri tetkik yapılmadığını ifade etmiştir. Aynı ziyarette bir başka mahpusun hastane sevk randevusunun zamanında alınmadığı; söz konusu gecikmeye gerekçe olarak randevunun “unutulduğunun” ilgililerce mahpusa bildirildiği ve bu nedenle ancak aylar sonrasına yeni bir randevu tarihi oluşturulduğu öğrenilmiştir.

Bu tür “unutmalar” yalnızca bireysel bir ihmal ya da idari aksaklık olmayıp, kadınların özgül sağlık ihtiyaçlarının infaz sisteminin kurucu düzeni içinde yer bul(a)maması, bu ihtiyaçların kurumsal işleyiş içinde kolaylıkla gözden çıkarılabilen, ertelenebilen ve nihayetinde unutulabilir sayılan bir mesele olarak görüldüğünü açıkça göstermektedir.

Ayrıca sağlık hizmetlerine erişimin geciktirilmesiyle sınırlı olmayan hak ihlalleri, sağlık hizmetinin sunulmuş biçiminde de kadın mahpusların haklarını doğrudan ihlal eden uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin muayene sırasında jandarma personelinin odadan çıkmaması uygulaması hekim–hasta gizliliğini ve tıbbi gizlilik ilkesini ortadan kaldırmaktadır.

Bu uygulamanın somut ve güncel bir örneği olarak; 02 Mart 2026 tarihinde Kocaeli Kadın Kapalı Cezaevi’nde tutulan R.B. isimli kadın mahpusun, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları bölümündeki muayenesi sırasında jandarma personelinin odadan çıkmayı reddetmesi nedeniyle muayene gerçekleştirilememiştir. Aynı cezaevinde bir buçuk senedir ped dağıtımının ayda bir kezle sınırlandığı; cinsel sağlık ve kadın hastalıklarına ilişkin eğitim verilmediği; önleyici sağlık hizmetlerine erişimin sağlanmadığı ve bazı testlerin yalnızca evli kadın mahpuslara uygulanması gibi uygulamalar da toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun infaz anlayışının bir sonucudur.

Oysa kadın sağlığı açısından yaşamsal önemde olan ulusal tarama programları kapsamında bile: meme kanseri için mamografi, rahim ağzı kanseri için HPV testi/smear ve kalın bağırsak kanseri için gaitada gizli kan testi yapılması gerekir. Buna karşın ceza infaz kurumlarında bu taramaların düzenli, sistematik ve eşit biçimde yürütülmediği; çoğu zaman gecikmeli, başvuruya bağlı ya da hiç yapılmadan bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, erken teşhis imkanını ortadan kaldırarak kadın mahpusların sağlık hakkını ağır biçimde zedelemektedir.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’na cezaevlerinden yapılan başvurular ve komisyon bünyesinde faaliyet yürüten Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt

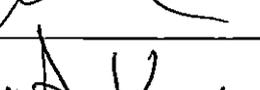
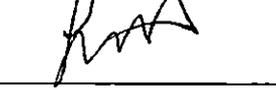
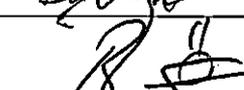
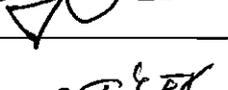
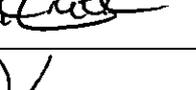
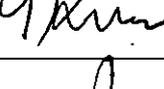
Komisyonu'nun cezaevi ziyaretleri sonrasında hazırladığı raporlarda da benzer tespitler bulunmaktadır.

Söz konusu erkek-merkezli infaz anlayışı, yalnızca cezaevi içindeki yaşamı değil, cezaevi ile dış dünya arasındaki temas biçimlerini de belirlemektedir. Cezaevi ziyaret alanları, bekleme salonları ve arama noktaları erkek mahpus ve erkek ziyaretçi varsayımı üzerinden kurgulanmıştır. Oysa uygulamada görüşe gelenlerin önemli bir bölümünü kadınlar ve çocuklu anneler oluşturmaktadır.

Anne ile birlikte cezaevinde kalan çocuklara ilişkin sorunlar zaten başlı başına ağırdır. Ancak bununla sınırlı kalmayıp, dışarıdan ziyarete gelen çocuklar da cezaevi rejiminin katı güvenlik uygulamaları içinde "korunaksız" bırakılmaktadır.

Emzirme dönemindeki kadınların bebekleriyle birlikte uzun süre bekletildiği; uygun ve özel yaşamı koruyan alanların ya bulunmadığı ya da yetersiz kaldığı; çocukların temel ihtiyaçlarına uygun fiziki koşulların oluşturulmadığı görülmektedir. Arama süreçlerinde çocukların psikolojik güvenliğini gözeten bir yaklaşımın kurumsallaşmadığı; bekleme alanlarının hijyen, ısıtma-soğutma ve oturma düzeni bakımından kadınlar ve çocuklara uygun olmadığı görülmektedir.

Bu nedenle kadın ceza infaz kurumlarının fiziki yapısından sağlık hizmetlerine, hijyen koşullarından arama ve disiplin uygulamalarına kadar tüm süreçlerin toplumsal cinsiyet perspektifiyle incelenmesi; kadın mahpusların maruz kaldığı eşitsizliklerin kapsamlı biçimde araştırılması ve kalıcı çözümler geliştirilmesi gerekmektedir.

1	SÜMEYYE BOZ ÇAKI	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYIĞIT	VAN	
6			
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
19	GEORGE ASLAN	MARDİN	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	